

Izdavatelj in urednik:

Andrej Žumer,

nadučitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik.

Št. 20.

Ljubljana, 16. vinotoka 1893.

XXXIII. leto.

Vsebina. E. Lah: Avstrijsko šolstvo v l. 1890. s posebnim ozirom na Kranjsko. — Janko Toman: Zolue. — Ukazi in odredbe šolskih oblastev. — Kujiževnost. — Naši dopisi. — Društveni vestnik. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb.

Avstrijsko šolstvo v l. 1890. s posebnim ozirom na Kranjsko.

I. Število in razvrstitev šol.

V Avstriji štejemo 17619 javnih in ljudskih šol.
979 privatnih, vsega skupaj torej 18598

Kako se ljudske šole razdele po kronovinah in njih prebivalstvu?

Imena kronovin	Število ljudskih šol	Absolutno prebival- stvo	Na koliko prebi- valcev pride torej jedna ljudska šola?
Spodnja Avstrijska	1671	2661799	1593
Zgornja Avstrijska	539	785831	1458
Solnograška	177	173510	980
Štajerska	861	1282708	1489
Koroška	363	361008	994
Kranjska	340	498958	1467
Primorska	453	695374	1538
Tirolska s Predarlško	1735	928769	535
Češka	5278	5843094	1107
Moravska	2368	2276870	961
Šlezija	525	605649	1132
Galicija	3653	6607816	1809
Bukovina	305	646591	2120
Dalmacija	321	527426	1643
Skupaj .	18598	23895413	1285

V primeri s prebivalstvom imamo torej največ šol na Tirolskem, najmanj v Galiciji in Bukovini. Naša dežela v tej zadevi še ni tako na slabem. Slabše so še poleg Galicije in Bukovine tudi Spodnja Avstrijska, Štajerska, Primorska in Dalmacija.

Kako se razdele kranjske šole po glavarstvih in njih prebivalstvu?

Imena glavarstev	Število šol	Absolutno prebivalstvo	Jedna šola pride torej na prebivalcev
Črnomelj	20	28460	1423
Kamnik	34	40210	1183
Kočevje	35	42806	1223
Kranj	36	52625	1462
Krško	25	53237	2129
Litija	23	36851	1602
Ljubljana (mesto) .	17	30505	1794
Ljubljana (okolica)	31	57669	1860
Logatec	27	40273	1678
Novo Mesto	33	48346	1465
Postojina	37	41479	1121
Radovljica	25	26497	1060
Sploh	340	498958	1467

Primeroma največ šol imata torej okraja radovljiški in postojinski, najmanj krški in ljubljanska okolica. V kakšnem številnem razmerji so med sabo javne in privatne ljudske šole?

a) V posameznih avstrijskih kronovinah.

Zap. število	Imena kronovin	Š t e v i l o š o l			
		absolutno		relativno	
		javne	privatne	javne	privatne
1	Nižje Avstrijska .	1564	107	93·6	6·4
2	Višje Avstrijska .	504	35	93·5	6·5
3	Solnograška	158	19	89·3	10·7
4	Štajerska	819	42	95·1	4·9
5	Koroška	353	10	97·2	2·8
6	Kranjska	322	18	94·7	5·3
7	Primorska	414	38	91·6	8·4
8	Tirolska s Predarlško	1673	62	96·4	3·6
9	Češka	5002	276	94·8	5·2
10	Moravska	2294	74	96·9	3·1
11	Šlezija	476	59	89·—	11·0
12	Galicija	3453	200	96·5	3·5
13	Bukovina	285	20	93·4	6·6
14	Dalmacija	302	19	93·7	6·3
	Skupaj .	17619	979	94·7	5·3

b) V posameznih kranjskih okrajnih glavarstvih.

Zap. število	Imena glavarstev	Števílo šol			
		absolutno		relativno	
		javnih	privatnih	javnih	privatnih
1	Črnomelj	19	1	95—	5—
2	Kamnik	33	1	97·1	2·9
3	Kočevje	35	—	100—	—
4	Kranj	34	2	94·4	5·6
5	Krško	25	—	100—	—
6	Litija	23	—	100—	—
7	Ljubljana (mesto) .	8	9	47·1	52·9
8	Ljubljana (okolica)	29	2	93·6	6·4
9	Logatec	24	—	100—	—
10	Novo Mesto	31	2	93·3	6·7
11	Postojna	36	1	97·3	2·7
12	Radovljica	25	—	100—	—
	Sploh	322	18	94·7	5·3

Povsod v Avstriji so torej javne šole v ogromni večini zastopane nasproti privatnim. Najvišje primeroma je število privatnih šol na Solnograškem in v Šleziji; najnižje na Koroškem; najnormalnejše pri nas in na Češkem. Na Kranjskem je pet glavarstev sploh brez privatnih šol; največ taciš šol ima pa ljubljansko mesto, kjer je bilo l. 1890. še več privatnih šol, kakor javnih.

Od 979 privatnih ljudskih šol ima 566 šol pravico javnosti, 413 pa ne. Odkar je veljavna za šolstvo državna postava za ljudske šole, to je od l. 1869. se je število privatnih šol brez pravice javnosti močno skrčilo. Še v šolskem letu 1870/1. je bilo v Avstriji njih več, kakor onih s pravico javnosti, namreč 732, nasproti 222. Leta 1874/5. je bilo teh le 530, onih 379; leta 1879/80. teh 503, onih 422; leta 1884/5. teh 484, onih pa že 492. Od vseh avstrijskih kronovin dandanes le v Primorski, Tirolski s Predarlško, Galiciji, Bukovini in Dalmaciji prevladuje število privatnih šol brez pravice javnosti nad številom privatnih šol s pravico javnosti. Na Kranjskem so le tri šole brez pravice javnosti.

Pri javnih in privatnih šolah ločimo zopet meščanske in občne ljudske šole.

Število javnih meščanskih šol raste močno. Pred 20 leti smo jih šteli v Avstriji le 46, dandanes pa že 442 in sicer največ, namreč 224 na Češkem, 96 na Nižjem Avstrijskem, 74 na Moravskem, po 8 v Zgornji Avstriji in Šleziji, po 7 v Štajerski in Galiciji, 5 v Dalmaciji, 4 v Primorski, 3 v Tirolski s Predarlško, po 2 v Solnograški in Koroški, po 1 v Bukovini in v Kranjski, namreč v Krškem za dečke.

Privatnih meščanskih šol je 43, in sicer 17 v Nižji Avstriji, 12 v Galiciji, po 4 na Češkem in Šleziji, 2 na Primorskem, po 1 v Zgornji Avstriji, Štajerski, Tirolski in Moravski. Brez privatnih meščanskih šol so Solnograška, Koroška, Kranjska, Bukovina in Dalmacija.

Javnih občnih ljudskih šol štejemo 17177, razdele se pa po posameznih avstrijskih kronovinah tako-le:

Zap. štev.	Kronovine	Število šol		Zap. štev.	Kronovine	Število šol	
		absolutno	relativno			absolutno	relativno
1	Češka	4778	27·8 ^o / _o	8	Šlezija	468	2·7 ^o / _o
2	Galicija	3446	20 1 ^o / _o	9	Primorska	410	2·4 ^o / _o
3	Moravska	2220	12·9 ^o / _o	10	Koroška	351	2·1 ^o / _o
4	Tirolska s Predarlško	1670	9·7 ^o / _o	11	Kranjska	321	1·8°/_o
5	Nižja Avstrija . . .	1468	8 5 ^o / _o	12	Dalmacija	297	1·7 ^o / _o
6	Štajerska	812	4·7 ^o / _o	13	Bukovina	284	1·6 ^o / _o
7	Zgornja Avstrija .	496	3·0 ^o / _o	14	Solnograška	156	1·0 ^o / _o

Na Kranjskem se šole te vrste tako razdelé, da jih šteje glavarstvo postojinsko največ, namreč 36, kočevsko 35, kranjsko 34, kamniško 33, novomeško 31, ljubljanska okolica 29, radovljiško 35, krško in logaško po 24, litijsko 23, črnomaljsko 19 in ljubljansko mesto 8.

Privatnih občnih ljudskih šol je v Avstriji 936; pripade jih pa Češki 272, Galiciji 158, Nižji Avstriji 90, Moravski 73, Tirolski s Predarlško 61, Šleziji 55, Štajerski 41, Primorski 36, Zgornji Avstriji 34, Bukovini 20, Dalmaciji in Solnograški po 19, Kranjski 18, Koroški 10.

Ker kranjska dežela nima nič meščanskih privatnih šol, velja že zgoraj označena razdelitev privatnih ljudskih šol sploh po okrajnih glavarstvih ob enem tudi za privatne občne ljudske šole.

Od javnih meščanskih šol ni nobena za oba spola, marveč 248 samo za dečke in 194 samo deklice

Največ deških javnih meščanskih šol ima zopet Češka, namreč 129, 49 Nižja Avstrija, 43 Moravska, po 6 Zgornja Avstrija in Šlezija, 5 Dalmacija, 3 Tirolska s Predarlško, 2 Štajerska, po 1 Solnograška, Koroška, Kranjska, Primorska in Galicija, nobene Bukovina.

Največ dekliških javnih meščanskih šol ima Češka, to je 95; 47 Nižja Avstrija, 31 Moravska, 6 Galicija, 5 Štajerska, 3 Primorska, po 2 Zgornja Avstrija in Šlezija, po 1 Solnograška, Bukovina in Koroška, nobene Kranjska, Tirolska in Dalmacija.

Občnih javnih ljudskih šol je v Avstriji deških 1158, dekliških 931, mešanih 15088, po posameznih kronovinah pa:

Zap. štev.	Imena kronovin	Število javnih občnih ljudskih šol					
		absolutno			relativno		
		deške	dekliške	mešane	deške	dekliške	mešane
1	Nižja Avstrija . . .	146	142	1180	9·9 ^o / _o	9·7 ^o / _o	80 4 ^o / _o
2	Zgornja Avstrija .	18	14	464	3·6 ^o / _o	2·8 ^o / _o	93 6 ^o / _o
3	Solnograška	3	2	151	1·9 ^o / _o	1·3 ^o / _o	96 8 ^o / _o
4	Štajerska	41	32	739	5·0 ^o / _o	3·9 ^o / _o	91·1 ^o / _o
5	Koroška	6	4	341	1·7 ^o / _o	1 1 ^o / _o	97·2 ^o / _o
6	Kranjska	13	12	296	4·0°/_o	3·7°/_o	92·3°/_o
7	Primorska	48	38	324	11·2 ^o / _o	9·3 ^o / _o	79·5 ^o / _o
8	Tirolska s Predarlško	253	235	1182	15·1 ^o / _o	14·1 ^o / _o	70·8 ^o / _o
9	Češka	221	210	4347	4·6 ^o / _o	4·4 ^o / _o	91·0 ^o / _o
10	Moravska	77	67	2076	3·5 ^o / _o	3 0 ^o / _o	93·5 ^o / _o
11	Šlezija	17	12	439	3·6 ^o / _o	2·6 ^o / _o	93·8 ^o / _o
12	Galicija	98	91	3257	2·8 ^o / _o	2·6 ^o / _o	94·6 ^o / _o
13	Bukovina	15	15	254	5·3 ^o / _o	5·3 ^o / _o	89·4 ^o / _o
14	Dalmacija	202	57	38	68·0 ^o / _o	19·2 ^o / _o	12·8 ^o / _o
	Sploh .	1158	931	15088	6·7 ^o / _o	5·4 ^o / _o	87·9 ^o / _o

Po vseh avstrijskih kronovinah torej je velika večina šol te vrste po spolu mešana; le Dalmacija dela veliko izjemo. Precej nenormalne razmere so tudi v Ti-

rolski s Predarlško in Primorski na jedni; v Solnograški in Koroški na drugi strani.
E. Lah.

(Dalje prih.)

Ž o l n e.

(Konferenčna razprava: stvarna obravnava s pripravo za spisje.)

Naša mati je vestno pazila, da se ni nobeden nas otrok priučil pisanju.

Tako je govorila babica s svojim unukom, milovaje ga, da se mora vse preveč učiti. Vse drugače je pa bilo, ko je bila ona majhna. Njena mati jim je branila v šolo, da bi se kateri njih vešč pisanju, ne mogel zapisati hudiču, kakor bi že njo davno imel, ko bi znala pisati. Ker se pa je le podkrižala, zginil je rogatec pri istej priči, zapustivši le žveplen duh.

Takih mater in očetov, akoravno ne iz tega razloga, dobiš še dandanes; posebno radi povdarjajo nepotrebno pisavo pisem, okoristevaje za svojo trditve to ali ono malenkost. Tudi jaz sem proti pregesti pisavi pisem (v šoli), da poznajo le obliko. Vsebinsko jim poda potreba in prilžnost, ako le znajo svoje misli zapisati. To je lahko že mnog skusil, kajti spisje je bilo prejšnji šoli neznano, pisem nismo pisali.

Ko sem še jaz obiskoval domače vseučilišče imeli smo spisje le v lepopisji in zopet v lepopisji; v sredotočji njegovem; v pisanji „Kartelcov“.

Tudi drugod menda ni bilo dosti bolje. Spisje se je vedno zanemarjalo. Saj je zasledimo javno šele pred kakimi 100 leti (1782) kot nekak začetek v učenem redu Württembergškem: „Oni učenci, kateri znajo pisati, prepisavajo naj sem ter tja iz knjige, naj se jim časi narekuje, ali naj napišejo memorirano tvarino celo na pamet. To pa radi tega, da ne bodo le posnemali črk, temveč se sami priučili kaj pisati, kakor bi bilo prav, ako bi jih vadili pisati pisma“.

Tak je bil začetek.

Sedanja šola bavi se resno s spisjem. Predmet potrebuje pa vse pozornosti. Reči moram, da mi je ravno ta predmet delal največ preglavice, akoravno sem se rad in veliko z njim bavil.

Hvaležen sem torej sl. stalnemu odboru, da je spravil to na dnevni red. Ne pričakujte pa, da Vam podam s tem Bog zna kaj dovršenega in učenega, ne, podatí hočem le, kakor in kolikor resnično vzamem. Stvar sem resno premislil, prosim le pozornosti, da se bo mogla razviti stvarna in živa debata, od katere upam, (znabiti še kdo drugi,) največ pridobiti.

Za zgradbo rabim materijal, za pisanje besede. Najpreje znati moram stvar opisati z besedo, a to morem le tedaj, ako jo popolnoma poznam, potem šele s pismom.

S tem preidem k stvari.

Izbral sem si berilni sestav „Žolne“.

Da podam svojej razpravi praktičnejšo podobo, hočem se ozirati na dejanske razmere, na urnik, ki mi kaže pot pri pouku.

V ponedeljek imam pol ure naravoslovje. Tu začnem: Dosedaj smo govorili že o različnih živalih: sesalcih, ptičih in žuželkah. Naštej mi nekaj sesalcev, ptičev, žuželk! Ponovi mi predzadnji odstavek iz „Kos“ N.1 Pri besedah „mavrasta pivka še bobna po operelem deblu“, ustavim ga. O kom si sedaj nazadnje povedal? Kaj je pivka? Kakšna je? Zakaj ji pravimo mavrasta? Kje bobna? Po kakem deblu bobna? Katero drevo imenujemo operelo? Zakaj trka (bobna) po deblu?